

CÂTEVA CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA TÂRGUL DE PE MUNTELE GĂINA

Sorin SABĂU*

Abstract

The fair takes place on the mountain named Găina (Hen) and is the most important popular feast in the area where Apuseni and Bihor Mountains interfere. In addition to a quick overview of this course of events, the article proposes to call into question and debate some of the problems less covered up until the present time, such as: the origin of the mountain's name - Găina, the dates on which the feast has been organized, the existence of a "demarcation line" between participants from the regions neighbouring Găina Mountain and their positioning on the eve of and during the feast.

Keywords: borough, mountain, „crișeni” (inhabitants of villages along the river Criș), „moți” (inhabitants of Țara Moților, a region in the Apuseni Mountains).

Cuvinte-cheie: târg, munte, crișeni, moți.

Cea mai importantă nedeie din zona de interferență a Munților Zărandului, Munților Bihor și Munților Apuseni este târgul de pe Muntele Găina. Ea încheie și ciclul anual al acestui tip de sărbători care se întinde pe o perioadă de timp situată între Paști și Sfântul Ilie.

Despre originea târgului de pe Muntele Găina, părerile cercetătorilor sunt împărțite. Unii îi conferă o origine mitologică, în timp ce alții vorbesc despre caracterul său economic. Cert este că, în fiecare an, în cea mai apropiată sâmbătă și duminică de Sfântul Ilie (20 iulie), începând cu a treia decadă a secolului al XX-lea (pe vremuri în apropierea sărbătorii Sfinților Petru și Pavel), târgul de pe Muntele Găina reunește câteva zeci de mii de oameni din ținutul Munților Apuseni, Zărandului, Bihorului și Hunedoarei.

Legenda spune că în vârful Muntelui Găina trăia, într-un palat strălucitor, o zână foarte frumoasă. Zâna avea o găină cu pene de aur care îi făcea zilnic trei ouă de aur, pe care le dăruia ca zestre fetelor sărace ce urmau să se căsătorească. Atrași de bogăția ei, trei feciori din munți, îmbrăcându-se în haine femeiești, au reușit să intre în palat și să fure găina.

* Complexul Muzeal Arad, Arad – România.

În fuga lor au scăpat din coș ouă de aur care s-au spart în râul Arieș. De atunci, acest râu ar purta aur în nisipul său. Se mai spune că ouă de aur ar mai fi rămas și sus pe munte, în diferite spărturi din stâncile de acolo, și de aceea, an de an, feciori și fete urcă să le caute în jurul datei de 20 iulie¹. Fără îndoială, această legendă este inspirată din credințele răspândite în zonă legate de „vâlvele băilor”, ale vechilor mine de aur. Aceste vâlve sunt spirite ale aurului și ele apar cel mai des sub formă de găină sau cocoș.

Mergând pe firul mitologiei, unii cercetători susțin că obiceiul de pe Muntele Găina nu este altceva decât o reminiscență a unor serbări muntenești dedicate vechilor divinități. Fiecărei divinități, în funcție de importanța sa, i s-ar fi dăruit un vârf de munte. Astfel, profesorul Traian Mager, un participant nelipsit, în perioada interbelică, la sărbătoarea de pe Muntele Găina este de părere că „în toate aspectele lui, acest «târg» prezintă mai mult aspectul unei sărbători câmpenești, – o amintire străveche din cultul păgân al panteismului, – decât acela al unui târg propriu zis, în care calitate se reduce la vânzare de mâncăruri, băuturi și mărunțișuri casnice. Piscul Găinii oferă o priveliște de basme asupra unei întinse și pitorești regiuni”².

Pe de altă parte, există teoria conform căreia târgul de pe Muntele Găina ar fi apărut ca o consecință la condițiile sociale din zonă. După părerea lui Florea Florescu, prezent la târgul din 18 iulie 1937 (ținut, așadar, în preajma sărbătorii Sfântului Ilie), moșii de pe Valea Arieșului aveau preocupări diferite de crișenii aflați de cealaltă parte a Muntelui Găina. Moșii erau cu precădere prelucrători ai lemnului și vânzători ai obiectelor executate, în timp ce crișenii erau meșteri în lucrarea oalelor de pământ și cultivatori de fructe. Prin urmare, potrivit opiniei acestui etnolog, târgul de la Găina nu este altceva decât produsul unor condiții sociale.

Totuși, de ce se cheamă *târg de fete*? Florescu constată că în acea perioadă nu exista nici un indiciu că s-ar vinde fete și se întrebă dacă nu cumva ar fi vorba de frumusețea deosebită a moațelor care îi atrage pe crișeni sau o compensație pe care o imprimă situația socială precară a moșilor³.

¹ Octavian Floca, *Regiunea Hunedoara. Ghid turistic*, Deva, Editura „1 Mai”, 1957, p. 199-200.

² Direcția Județeană Arad a Arhivelor Naționale (DJAAN), Fond personal profesor Traian Mager, dosar 12, f. 23.

³ Florea Florescu, *Târgul de pe muntele Găina*, în „Sociologie Românească”, București, an II, nr. 9-10, septembrie-octombrie 1937, p. 421.

Mergând pe aceeași ultimă idee a compensației sociale a locuitorilor din Apuseni, amintim și o scurtă descriere făcută chiar de cineva care trăia aici în perioada interbelică: „Locuitorul Munților Apuseni este în genere tăcut și cumpătat. Distracții nu are. Adunări se fac rar (exceptând pe cele politice). Cercuri culturale nu întâlnim decât foarte rar, în comunele de pe văi, care-s mai concentrate. Jocuri, în afară de «țarina» monotona, nu sunt și nici nu se fac decât rar»⁴. Probabil și din această cauză sărbătoarea anuală de pe Muntele Găina era așteptată cu atât de mare interes.

Muntele Găina este situat la granița a patru județe: Arad, Alba, Hunedoara, Bihor (în perioada interbelică el despărțea județele Hunedoara, Turda, Bihor și Arad). Este al treilea masiv din Munții Apuseni. Cota cea mai înaltă o are piscul numit „Chipul împăratului”, la apus, de 1489 m, apoi vârful Găina de 1486 m și vârful Sgruntar, la mijloc, de 1482 m. Există patru căi de acces pe vârful muntelui: de la Baia de Criș, de la Hălmagiu, de la Vașcău și de la Avram Iancu (fostă Vidra de Sus – Alba). În trecut se putea urca pe jos sau călare⁵. În prezent există două drumuri de acces și pentru autovehicule: unul dinspre localitatea Avram Iancu – Alba, iar celălalt dinspre Hălmagiu – Arad.

În ce privește numele Muntelui Găina, acesta vine, probabil, de la legendele binecunoscute despre găina care făcea ouă de aur și care își avea sălașul în acel loc. Dar acest toponim ar putea avea și altă explicație. Muntele Găina, privit de la depărtare, chiar seamănă cu o găină. Există, la nivelul cel mai înalt al muntelui, două piscuri care închid, unul la est, iar celălalt la apus, marele platou pe care se desfășoară târgul. Unul dintre vârfuri, cel de la est, este mai puțin înalt și mai restrâns ca suprafață (aici se află și troița), iar celălalt, situat la apus, este mai înalt și mai masiv.

Cele două piscuri, împreună cu platoul situat între ele, ne pot duce cu gândul la o găină uriașă cu cap, spinare și coadă. Aducem ca argument în susținerea acestei afirmații și faptul că locuitorii satelor din partea de apus a Muntelui Găina (situată în județul Arad), obișnuiesc, atunci când pleacă la târg, să-și petreacă noaptea de sâmbătă spre duminică într-un loc numit „Coadă Găinii”, de fapt în lateralul vârfului dinspre vest.

⁴ Dr. Ion L. Ciomac, Valeriu Popa-Necșa, *Munții Apuseni. Cercetări asupra stărilor economice din Munții Apuseni*. Prefață de Dr. Alexandru Vaida Voevod, București, Tipografia ziarului „Universul”, 1936, p. 242.

⁵ Ion Blăgăilă, *Târgul de fete de pe muntele Găina*, Arad, Diecezana, 1945, p. 55-56.

Ion Blăgăilă, un alt neobosit participant anual la târgurile de aici, constată că „are Găina, acest munte, un spate, care devine o adevărată mare, ce înghite orice număr de oameni ar urca la târgul de fete ce se ține pe spinarea ei”⁶. Traian Mager, care, prin anii '30 ai secolului trecut, a întocmit și un fel de dicționar de toponime al Ținutului Hălmașului, menționa referitor la acest vârf: „Găina, munte (1486 m) în Hălmașel, se continuă în județul Hunedoara și Turda. Ne gândim la formă de Găină”⁷.

Părerile sunt împărțite în ceea ce privește data de derulare a târgului. În prezent el se desfășoară în cea mai apropiată duminică de Sfântul Ilie. Astfel, dacă Sfântul Ilie cade luna, marțea sau miercurea târgul se ține în duminica de dinaintea zilei de 20 iulie, iar dacă Sfântul Ilie cade joia, vinerea sau sâmbăta sărbătoarea se ține în duminica ce urmează datei de 20 iulie. Dacă Sfântul Ilie cade duminica, aceasta este, bineînțeles, și data de desfășurare a târgului.

Etnologii Ioan Godea și Narcisa Știucă, după ce tratează, pentru prima oară într-o manieră monografică, târgul de la Găina, publică, în a doua parte a lucrării lor din 2011 și o antologie de texte care cuprind relatări ale unor participanți la această sărbătoare, acoperind o perioadă de timp de aproape două veacuri. O bună parte a acestor relatări amintesc și de data de desfășurare a târgului.

Astfel, jurnalistul Rubin Patiția scria în 1872: „În acest loc pitoresc în timpul cel mai plăcut pentru clima cea montoasă, adecă în duminica următoare după Petru și Pavel, se ține târg, dară nu târg de vite și alte obiecte ce suntem dedați a vedea în bulciuri, ci pot zice că numele acestei întâlniri a oamenilor mai corespunzător ar fi a se zice: serbarea unei înfrățiri între locuitorii munților și a crișenilor, căci aici aceste două populațiuni își dau un rendez-vous în tot anul; și vechi și tari a trebuit să fie acea legătură în vechime, deoarece o vedem și astăzi repetându-se”⁸.

În 1878, Iosif Vulcan dă ca dată Rusaliile (la 6 săptămâni după Paști): „Locuitorii din felurite părți ale acestor munți se adunau în o zi de vară, cam pe la Rusalii, pe Găina și făceau acolo târg...”⁹ Probabil că

⁶ *Ibidem*, p. 45.

⁷ DJAAN, Fond cit., dosar 7, f. 46.

⁸ Rubin Patiția, „*Târgul de fete*” la Găina, în „Familia”, Oradea, an VIII, nr. 8, 20 februarie/3 martie, 1872, p. 94, apud Ioan Godea, Narcisa Știucă, *Târgul de fete*, Cluj-Napoca, Editura Dacia XXI, 2011, p. 99.

⁹ Iosif Vulcan, *Găina. Târgul de fete*, în „Familia”, nr. 37 (iunie 1878), passim (reeditat în Iosif Vulcan, *Scrieri*. Ediție îngrijită, studiu și note de Lucian Drimba, vol. III. *Însemnări de călătorie*, București, Editura Minerva, 1994, passim), apud Ioan Godea, Narcisa Știucă, *op. cit.*, p. 99.

în acel an Paștele a fost mai târziu, astfel că Rusaliile au căzut aproape de sărbătoarea Sfinților Petru și Pavel (29 iunie) și de aceea este indicată ca dată a târgului. Dar, dacă luăm ca punct de reper Rusaliile, înseamnă că târgul de fete nu ar avea o dată stabilă în fiecare an, ci ar varia în funcție de data la care se serbează Paștele și, implicit, a Rusaliilor, putând fi ținut chiar și la începutul lunii mai.

În 1881, Ioan Slavici dă ca dată de desfășurare tot sărbătoarea Sfinților Petru și Pavel: „În fiecare an o dată, la sărbătoarea Sfinților apostoli Petru și Pavel, se ține pe coama Muntelui Găina, la 5000-6000 picioare deasupra nivelului mării, un târg unde se adună fetele de măritat, fetele mari sau pur și simplu fetele, din întreaga regiune, pentru a fi pețite de flăcăi, feciori”¹⁰.

Aceeași dată o menționează, cu aproximație, și Simion Florea Marian în 1890: „În ziua de Sân-Petru, după unii, după alții însă în cea dintâi duminică după Sân-Petru, liniștea de pe Găina se întrerupe, căci în această zi se ține aici un fel de târg numit târgul de fete, la care, între mulți alții, iau parte și fetele mari sau fetele de măritat, de prin toată împrejurimea, anume ca să fie pețite de feciori”¹¹.

Traian Mager, om al locului și chiar organizator de excursii la târgul de fete de pe Muntele Găina face următoarea descriere a acestui eveniment: „Din neștiute vremi, în fiecare an la Sân-Petru, se ține pe platoul muntelui Găina tradiționalul târg de fete. Moșii și crișenii, îndeosebi flăcăi și mame cu fete, câte 2-3 mii de persoane, se întrunesc în Dumineca fixată printr-o specială convenție calendaristică, pe cel mai frumos pisc al Munților Apuseni, unde își petrec o zi sub cerul liber, în jocuri și bucuria revederilor dintre neamuri și cunoscuți. Oaspeții din depărtări sosesc încă înspre seară și noaptea se veghează pe lângă focuri uriașe în glume, cântece și dragoste. Când, după noaptea rece însoțită adeseori de brumă în iulie, a doua zi dimineața din fundul văii se înalță biruitor un soare superb, apariția acestuia este salutată cu chiote de veselie și chemări prelungi de tulnice, pe care fetele și nevestele moațe le suflă cu neîntrecută artă. Și cheful se continuă cât ține lungă zi de vară într-o stare de adevărată bucurie sufletească”¹².

¹⁰ Ioan Slavici, *Opere*. Alcătuitor: Constantin Mohanu. Prefață de D. Vatamaniuc, vol. XIII. *Scrieri social-politice, istorice, etnografice*, București, Editura Minerva, 1984, p. 713.

¹¹ Simion Florea Marian, *Nunta la români*. Studiu istorico-etnografic comparativ, București, Tipografia Carol Göbl, 1890, p. 71.

¹² DJAAN, Fond cit., dosar 17/anii 1926 (fără lună, fără zi)-1943.X.6, f. 23.

Mai recent, în 1945, Ion Blăgăilă, afirma că târgul se desfășura în prima sâmbătă după sărbătoarea Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul (Sânzienele de pe 24 iunie): „Pe la începutul verii, în fiecare an, vârful Muntelui Găina este vizitat de o lume imensă de prin jur. În seara primei Sâmbete după sărbătoarea nașterii Sfântului Ioan, la Sânziene, turtarii din Baia de Criș și din Câmpeni, cu caii lor încărcăți cu turte de miere, cu sticlucțe pline de mied, pornesc spre vârful Muntelui Găina, unde își ridică corturi, iar în ziua următoare se adună populația veselă din întreaga regiune la târgul de fete ce se ține în acea zi pe vârful piscului”¹³.

S-ar părea că cei mai mulți dintre cercetători admit că sărbătoarea Sfinților Petru și Pavel este cea în jurul căreia se fixează data de organizare a târgului de fete de pe Muntele Găina. Interesant este că majoritatea acestor relatări sunt din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Pentru primele două decade ale secolului al XX-lea, Traian Mager și Ion Blăgăilă dau ca dată de desfășurare Sfinții Petru și Pavel, respectiv Sânzienele.

Cu toate acestea, chiar Traian Mager, în calitate de organizator (în cadrul Asociației de turism „La drum”) al excursiilor anuale la târgul de la Găina, în anunțurile publicate în diferite ziare apărute după anul 1920, dă următoarele date de desfășurare: 19 iulie în 1925¹⁴ și 17 iulie în 1927¹⁵. Ziua de 18 iulie a anului 1937 este specificată pentru desfășurarea obiceiului și de către Florea Florescu¹⁶.

În ceea ce ne privește, credem că este posibil să se fi ajuns la desfășurarea târgului în jurul datei de 20 iulie (Sfântul Ilie) după anul 1919, când România a trecut la calendarul gregorian. Aceasta însemna o decalare a timpului anului cu 13 zile. Astfel, Sfinții Apostoli Petru și Pavel, care se sărbătoreau pe stil vechi în 29 iunie, conform noului stil erau celebrați pe 12 iulie, dată care era acum mai aproape de Sfântul Ilie (20 iulie) pe stil vechi.

Deși târgul de fete de pe Muntele Găina se ținea duminica, participanții la eveniment veneau de sâmbătă seară. Erau patru căi de acces dinspre trei județe: Hălmagiu – Brusturi – Piatra Aradului – Muntele Găina (județul Arad); Hălmagiu – Sârbi – Muntele Găina (județul Arad);

¹³ Ion Blăgăilă, *op. cit.*, p. 35.

¹⁴ În ziarul „Tribuna Nouă”, Arad, nr. 32 din 10 iulie 1925, apud DJAAN, Fond cit., dosar 17..., f. 10.

¹⁵ În ziarul „Biruința”, Cluj, nr. 356 din 7 iulie 1927, apud DJAAN, Fond cit., dosar 17..., f. 16.

¹⁶ Florea Florescu, *op. cit.*, p. 421.

Baia de Criș – Bulzești – Muntele Găina (județul Hunedoara); Avram Iancu – Muntele Găina (județul Alba)¹⁷. Venind dinspre aceste direcții, sâmbăta seara, platoul de pe Muntele Găina era practic înconjurat de lume. Se înnopta în jurul focurilor sub cerul liber sau sub acoperișuri improvizate din crengi de brad. Pe platoul din vârful Muntelui Găina, locul efectiv de desfășurare, nu se pătrundea decât în zorii zilei de duminică.

Drumul spre munte se parcurgea fie pe jos, fie cu calul. Constantin Betea din Târnăvița – Arad povestește: *Am mers la Găina de când am avut 10 ani. Mergeam cu oale-n spate. Nu numa' io, mai mulți de-aici... care n-aveau cai. Băgam în desagi. [...] Băgam acolo-n desagi și-o luam. Că de-aici în patru ceasuri, și să odihnești, să stai în vo' câteva locuri, și ești în Găina. Îi scurt p-aici pă la noi. Nu te duci nici încolo... numa' culmea dealului o ții. [...] O fost fain... Era mai fain tradiția, obiceiurile... Fain! Numa' vedeai că vin de pă tăte culmile, pă tăte vârfulurile de deal. De la Hunedoara, de la Bihor... Vo' patru județe să-ntălnesc aclo. Da! Era fain! Vro 30 de ani tăt am mers, la rând. Atunci [apoi n.n.] am mers cu calu'... am pus șaua*¹⁸.

Majoritatea celor care au participat la târgul de pe Muntele Găina și au scris despre el sunt de acord că unul dintre cele mai importante și mai mișcătoare momente ale sărbătorii este răsăritul de soare de duminica dimineață și sunetul tulnicelor. Iată cum descrie acest eveniment Traian Mager: „În ziua târgului, Duminică dimineața, din zorii zilei, încep să sune prelung buciurile, de pe piscul Găinii, – un salut soarelui ce se înalță biruitor peste văile ce zac încă acoperite în ceață. Atunci de după toate colnicele apar șiraguri lungi de oaspeți cari au petrecut noaptea pe lângă focuri prin pădurile din apropiere, ori au purces de cu noapte de prin satele de la poalele muntelui. Ca la 4000-5000 de persoane se adună cu această ocazie în platoul Găinii: între aceștia cei mai mulți sunt țărani, moți, crișeni, zărăndeni, bihoreni, dar și mulțime de intelectuali, elevi, studenți și oameni în plină vârstă. Pe la ora 6 dimineața târgul e în toi”¹⁹.

De la prima oră erau deschise o mulțime de „ospătării” improvizate din crengi de brad, unde se vindea mâncare și băutură și cântau tarafuri cu lăutari. Ca băuturi se vindeau vin, bere și „rozolie”,

¹⁷ Ioan Godea, Narcisa Știucă, *op. cit.*, p. 29.

¹⁸ Inf. Constantin Betea, n. în 1933, Târnăvița – Arad; înreg. din 2013.

¹⁹ DJAAN, Fond cit., dosar 17..., f. 32.

un fel de lichior²⁰. Florea Florescu numește această ultimă băutură „ruzole” și ne dă rețeta ei: la un litru de alcool se pun 4-5 litri de apă, sirop și vanilie. Afirmă că ar fi băutura dragostei, fiind cumpărată de femei și mai ales de fete²¹. În ceea ce privește mâncarea, se găseau spre vânzare fripturi la grătar, cireșe „moacre”, la care le trecuse vremea în zona de câmpie, dar la munte de abia acum erau în pârg, frăguțe, afine, zmeură, păstrăvi ș.a.²² Nu lipseau nici renumiții „virșli” din carne de capră (un fel de cârnăciori pe care moșii îi mănâncă cu boia iute și mai nou și cu muștar).

Lumea prezentă era îmbrăcată de sărbătoare, astfel încât fiecare putea fi identificat, după portul său, din ce regiune provenea (moț, crișan, zărăndean, bihorean etc.). Începând cu anul 1924, după ce platoul Găinii se umplea de lume, s-a instituit un nou obicei: slujba religioasă de la troița ridicată în memoria lui Avram Iancu. În acest sens, aflăm câteva amănunte din relatările lui Ion Blăgăilă: „O intensitate a căpătat Târgul de fete de pe muntele Găina în anul 1924 când, la 1 septembrie, Regele Ferdinand I (al României Mari) și I. I. C. Brăteanu au înfipt în cota de răsărit, Vârful Găina, o troiță (cruce) cu ocazia serbării centenarului nașterii lui A. Iancu, în cinstirea memoriei Eroului Munților”²³.

Pentru cei care nu participau la slujbă, târgul era deja în plină desfășurare. Puteau fi găsite aici fel de fel de mărfuri. Tarabele fuseseră făcute încă de cu o zi înaintea. Se vindeau pe bani sau la schimb: cojoace, bricege, furci din lemn, greble, blănuri, piei de animale, curele, trofee de animale sălbatice, frânghii de cânepă, hamuri, căpestre, piedici de cai, coșuri de nuiele, grumăzare, juguri, ținătoare de praf de pușcă făcute din corn de cerb, securi, barde, țapine, butoaie și căzi, ciubere, oale de lut, spete pentru războiul de țesut ș.a.

Trebuie menționat faptul că satele situate de jur împrejurul Masivului Găina erau specializate în practicarea diferitelor meșteșuguri. Astfel puteau fi întâlniți la târg fierari din Vărzarii de Jos – Bihor, olari de la Hălmăgel, Obârșa, Târnăvița, Bârsa, Cristioru de Jos, Leheceni, Săliște de Vașcău și Lelești (centre de olărit vestite din județele Arad, Hunedoara și Bihor), dar și spătari din Rișculița și Baldovin – Hunedoara.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Florea Florescu, *op. cit.*, p. 429.

²² DJAAN, Fond cit., dosar 17..., f. 32.

²³ Ion Blăgăilă, *op. cit.*, p. 28.

De asemenea, de la Vârfurile, Vidra, Poiana, Avram Iancu (toate sate din județul Arad) veneau meșteri care făceau furci pentru fân, greble, cozi de coasă și de sapă, din Țărmure – Arad soseau maistori care aduceau căciuli din blană de oaie sau iepure, de la Vidra de Sus, Neagra, Arieșeni și Scărișoara (din județul Alba) poposeau în târg meșterii care făureau tulnice etc.²⁴

Florea Florescu conturează imaginea târgului din 18 iulie 1937. Atunci au fost recenzați toți participanții și s-a făcut o statistică a lor pe comunele de unde provin. Aici vom menționa doar meșterii din județul Arad prezenți la acel târg cu produsele lor. Astfel, pentru obiecte de lemn de interes gospodăresc sau decor erau prezenți 18 meșteri din Brusturi, care au adus cu ei spre vânzare un număr de 309 greble; tot din Brusturi erau 4 săteni cu 76 de furci din lemn, iar din Luncoșoara unul singur cu 11 furci; pentru cozi de coasă sunt menționați 4 meșteri din Brusturi cu 22 de cozi și 5 din Luncoșoara cu 69 de cozi; dintre olari erau prezenți 2 din comuna Avram Iancu, cu 260 de oale, 5 din Hălmăgel cu 65 de oale, cărate la târg cu spatele, și 4 din Târnăvița cu 35 de oale, dintre care 2 au venit cu ele în spate, iar ceilalți doi le-au adus cu caii. Cu fructe erau prezenți locuitori din satele Avram Iancu, Bănești, Hălmăgiu, Hălmăgel, Luncoșoara și Târnăvița.²⁵

Privitor la manifestările spirituale, Florescu precizează că pe Găina se joacă foarte mult²⁶. Fiind prezentă lume însoțită de lăutari din toate regiunile care se învecinau cu Muntele Găina era firesc să fie interpretate o mulțime de melodii de joc caracteristice fiecărei zone. Se pare că cele mai frecvente jocuri erau „Țarina, Învârtita de la Vidra, Pe loc, Abrudeana, Buciumana, Ardeleana Moșilor, Româneasca, Bătrâneasca, Mocăneasca, Hațegana, Bătuta, Călușeriul ș.a. De departe, cel mai iubit și jucat dintre ele a fost și rămâne Țarina!...”²⁷

Mai trebuie amintite câteva detalii și despre așezarea participanților la târg, care era, cel mai adesea, în funcție de zona din care provin. Astfel, în 1872, gazetarul Rubin Patiția face precizarea că pe platoul Muntelui Găina moșii erau situați de o parte, iar crișenii de cealaltă. Acest lucru ar arăta faptul că pe la mijlocul aceluia platou ar trece „granița” dintre Transilvania și Țara Ungurească²⁸. De aceeași părere este și Simion Florea

²⁴ Ion Blăgăilă, *op. cit.*, p. 42; Ioan Godea, Narcisa Știucă, *op. cit.*, p. 41-42.

²⁵ Florea Florescu, *op. cit.*, p. 421 și passim.

²⁶ *Ibidem*, p. 428.

²⁷ Ioan Godea, Narcisa Știucă, *op. cit.*, p. 51-52.

²⁸ Rubin Patiția, *op. cit.*, p. 94, apud Ioan Godea, Narcisa Știucă, *op. cit.*, p. 34.

Marian, care face unele completări, afirmând că în dimineața zilei de târg doi reprezentanți ai moșilor și doi ai crișenilor se întâlnesc și fixează de comun acord o linie de demarcație²⁹.

Ion Blăgăilă aduce noi informații: „Muntele Găina era împărțit în ziua târgului în două părți, printr-o linie trasă la mijlocul muntelui de la Nord la Sud; așa că în partea de răsărit, spre Vidra, se așezau moșii Vidreni de pe Arieș, cu lucrurile și turmele lor, iar spre apus moșii Crișeni din Bulzești, încât se cunoșteau lucrurile și fetele cari erau Crișene sau Arieșene. Numai după ce petrecerea începea puteau să treacă dintr-o parte într-alta. Linia demarcațională era trasată la ora 24 (din ajunul târgului) de o delegație a moșilor Vidreni și Crișeni. Tot atunci se numea un moș sau moață nașul sau nașa târgului”³⁰.

Interesant este că Florea Florescu, la 1937, nu observă nici o linie de demarcație și nici Traian Mager nu pomenește de o asemenea situație. Este posibil ca această „graniță” să fi existat mai înainte vreme, ea fiind în legătură cu vechea organizare administrativ-teritorială a zonei (delimitarea dintre Partium și Transilvania).

Un alt moment important al târgului era prânzul. După ce vânzările și cumpărările de produse erau pe sfârșite, participanții se așezau pe grupuri, după familii, neamuri și prieteni, pentru a se ospăta. Bucatele erau tradiționale, aduse în traistă sau cumpărate din târg³¹. Târgul se încheie pe la orele 16³². Aceeași oră o indică și alți autori: Vasile Dumbravă, Simion Florea Marian sau D. Pădureanu³³.

Trecând peste controversalele privitoare la existența sau nu a unui târg de fete pe Muntele Găina, credem că cea mai bună caracterizare a acestui eveniment de mare însemnătate din viața locuitorilor Munților Apuseni o dă profesorul Traian Mager: „Cât privește numirea de «târg de fete», adevărul e că nu se pomenește să se fi vândut aici fete. Ea ne indică numai motive de ordin practic ce au contribuit ca târgul din Găina să se perpetueze și după dispariția motivelor de ordin religios. După vechea datină românească, căsătoriile se celebrează în cășlegile de iarnă și de toamnă. În munte, clima fiind mai aspră, zăpezile mai abundente și așezările omenești resfirate la mari depărtări, de ce nu s-ar fi făcut căsătorii în plină vară, cu ocazia întrunirii de pe Muntele Găina,

²⁹ Simion Florea Marian, *op. cit.*, p. 71.

³⁰ Ion Blăgăilă, *op. cit.*, p. 25.

³¹ Ioan Godea, Narcisa Știucă, *op. cit.*, p. 46.

³² Ion Blăgăilă, *op. cit.*, p. 46.

³³ Ioan Godea, Narcisa Știucă, *op. cit.*, p. 55.

care, prin poziția sa dominantă, este cel mai accesibil centru geografic între moți și crișeni? Tradiția spune chiar că la târgul din Găina se oficiau căsătorii prin preoții veniți în acest scop, ori prin călugării ce s-ar fi găsit prin apropiere. Pentru zilele noastre, târgul servește numai ca prilej de întâlnire pentru tineri”³⁴.

ILUSTRAȚII³⁵

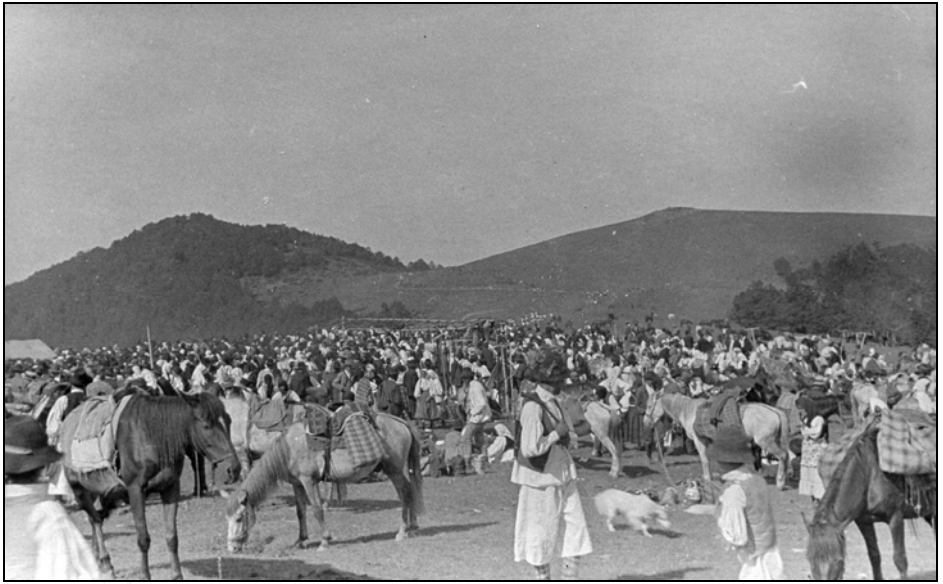

„Urâte mergând spre târgul Găina 1910

³⁴ DJAAN, Fond cit., dosar 17..., f. 32.

³⁵ Imaginile aparțin Complexului Muzeal Arad și fac parte din „Fondul muzeu oraș”, vol. II. Au fost donate de către o rudă a profesorului Traian Mager.

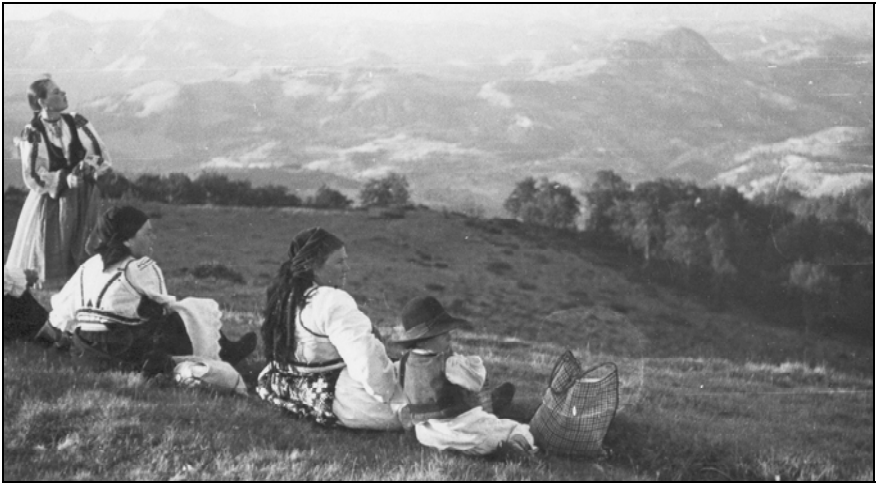
1931.

Țârgul dela Gaiua.
Vedere generală

Croița lui Avram Iancu de pe
 muntele Găina, ridicată în 1924
 Iulie 1933.

*Târgul dela Găina.
21 Iulie 1935.*

*Yos, în fond, hotarul
comunei Bulzești.*

*În târgul Găini,
21 Iulie 1935.*